

**ШЛЯХ ДО АСИМІЛЯЦІЇ
ЧИ ЄВРОПЕЙСЬКА ПЕРСПЕКТИВА?
ПУБЛІЦИСТИКА ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО
В СУЧАСНІЙ ОЦІНЦІ**

У статті розглянуто актуальні аспекти публіцистики українського письменника Івана Нечуя-Левицького (1838–1918). Письменник гостро ставив дилему Росія чи Європа, критикував асиміляційну політику Російської імперії та закликав зміцнювати національний рух. Він застерігав проти наслідування російської літератури, яке могло прискорити занепад української словесності, її остаточну маргіналізацію в Російській імперії. Ключові ідеї письменника не втратили своєї актуальності. Вони добре накладаються на сучасні геополітичні реалії, в яких українська культура знову відповідає на асиміляційний виклик із боку російських імперських чинників.

Ключові слова: *публіцистика, проблема, українська література, Росія, Європа, національна ідентичність, фольклор, традиція.*

Публіцистика належить до тієї частини творчого доробку І. Нечуя-Левицького, яка рідко привертає увагу дослідників. Адже ці твори писалися на злобу дня, вони насичені характерними реаліями свого часу, які вже мало що промовляють до читачів ХХІ століття. Коротко кажучи, в сьогоденному сприйнятті публіцистичні твори письменника позбавлені того культурного тла, на якому сприймалися органічно та були зрозумілі сучасникам. Природна річ, це знижує їхню вартість у наших очах.

Однак наведене вище судження не вповні правомірне. Сказати, що публіцистика Нечуя-Левицького втратила актуальність, було б не зовсім правильно. Необхідно зробити принаймні два застереження до такого поверхового висновку. По-перше, тематика і проблематика, до якої звертався видатний письменник, не застаріла, бо вона належить до глобальної проблематики українського національного буття та української культурності ідентичності. По-друге, сам Нечуїв талант, уміння письменника лаконічно й гостро визначити проблемні моменти сучасного життя зумовлюють те враження, що його публіцистичні твори й на сьогодні не втрачають свіжості, а в чомусь здобувають нове

сміслові (з огляду на суспільно-політичні та геокультурні контексти нашого часу) наповнення. Будучи проникливим і розважливим аналітиком життя й суспільно-культурних реалій своєї доби, автор «Кайдашевої сім'ї» звертався до наріжних аспектів українського буття, до того ж висвітлював їх із високою компетентністю та повною відповідальністю.

Ішлося-бо про переломний період українства, коли воно – замість романтично-етнографічного екзотизму, що залишився спадком першої половини й середини XIX століття – мало виробити нову, чинну ідейну програму. Свідомість цього архіважливого переходу ясно виявилася в публіцистичних виступах Івана Нечуя-Левицького, що дає змогу кваліфікувати його не лише як видатного письменника, а й як ідеолога національно-культурного руху, концептуаліста, наділеного виразною візією перспективи українства. Із погляду сьогодення, беручи до уваги понадстолітню дистанцію від часу написання цих творів, можемо стверджувати, що оцінки й прогнози Івана Нечуя-Левицького виявилися дуже проникливими та влучними. До них потрібно звертатися нині, аналізуючи процеси набуття українцями національно-культурної ідентичності. Отже, справа не в куртуазній компліментарності, якою в нас звичайно оточують літературні ювілеї. Нечуєва публіцистика варта перечитування не лише з огляду на нинішній ювілей автора¹.

Письменник був цілковито свідомий того, що література є істотним чинником формування національної свідомості, що від письменників багато в чому залежала перспектива розвитку українства в нову добу на межі XIX та XX століть. З іншого боку, він тверезо оцінював загрозу національної асиміляції, яка посилювалася в епоху відомих царських заборон та утисків 1860–1880-х років. Як мало хто з сучасників, Іван Нечуй-Левицький ясно усвідомлював, що «література є дуже важливим будівельним блоком і засобом вираження національної ідентичності. Ставлення різних націй до перемоги та поразки дуже різняться і певною мірою залежать від чинників, відображених у літературі» [6, 31].

У публіцистичних творах І. Нечуя-Левицького вповні виявилася його антиколоніальна позиція. Позаяк чимало місць цих творів присвячено колоніальній політиці російської влади та українсько-російським стосункам, вони підлягали міцній цензурі і в час написання, і по смерті автора. Першопублікації статей з'явилися в австрійській Галичині, причому автор змушений був підписувати їх

¹ 13 листопада 2013 року виповнилося 175 років від дня народження Івана Нечуя-Левицького (1938–1918).

псевдонімом, а самі видання заборонялося ввозити до Російської імперії. Та проте і в радянській Україні табу із гострої Нечуєвої публіцистики не було зняте, незважаючи на те, що часу від її створення минуло доволі. Таким чином, до 10-томного видання письменника (проекту із претензією на академічність, але цензурно регламентованого) ці твори або не потрапили, або увійшли в окроєному вигляді. Лишень у 1998 році вони були знову оприлюднені друком, завдяки львівському дослідникові Михайлові Чернопискому. Ідеться про три більші розвідки письменника – «Органи російських партій» (1871), «Непотрібність великоруської літератури для України і для слов'янщини» (інша назва – «Сьогочасне літературне прямування») (1878, 1884) та «Українство на літературних позах з Московщиною» (1891).

Варто зауважити, що повторне видання 1998 року було на свій час дуже затребуваним та зробило свою корисну справу в період, коли нашому суспільству слід було критично переосмислити минуле, зокрема українсько-російські стосунки. Утім, воно не втратило своєї ваги й сьогодні. Проблематика, до якої звертався та яку оригінально інтерпретував Іван Нечуй-Левицький, надалі лишається актуальною і для української культури, і для нашого суспільства в цілому. Окремі аспекти цієї публіцистики, котрі, на нашу думку, виразно проектуються на нинішні актуалії, спробуємо з'ясувати в цій статті.

У цілому публіцистична думка письменника засвідчує зрілість його громадянської позиції. Як мало хто з сучасників, він усвідомлював гостроту ситуації та потребу українських інтелектуалів знайти адекватні відповіді на виклики часу. Нечуєва постава характерна в таких провідних аспектах: 1) письменник здає собі справу з того, що українство стає перед новими завданнями епохи й має виробити нову програму дій, аби не лише зберегти національний елемент, а й модернізувати його; 2) найгострішою проблемою дня стає протидія русифікаційній політиці російського уряду, протидія асиміляції; 3) згідно з потребами поточного моменту, культурні запити українства належить поєднувати з політичною свідомістю, з формуванням націоцентричної ідеології. Хоча в подоланні цих суперечностей письменник був не до кінця переконливим і часом впадав ув оману, загалом його позиція раціональна та зважена. Важливо підкреслити, що така Нечуєва постава справила безумовний вплив на своєрідне «дорослішання» українського руху, котрий саме виходив із романтичної фази свого розвитку та намацував програму практичної діяльності на благо

народу, відповідну умовам другої половини XIX століття, тобто доби «позитивного знання» у Європі.

Сам письменник наголошував, що його патріотичні погляди були органічно виховані в родинному й суспільному оточенні. Коли звзяти формулювання до проблеми національної асиміляції, яка найгостріше артикульована в його публіцистиці, належить згадати, що однією зі спонук розмислів молодого Нечуя слугувала стаття Миколи Костомарова «Дві руські народності» (1862). Ця програмна студія чітко **увипуклила** відмінність українців і росіян в їхній історії та культурі, відтак була доброю відповіддю на асиміляційну доктрину самодержавної ідеології [2, 341]. Більше того Микола Костомаров утверджував ідею протиставності російського та українського національного характеру. За цю думку, вперше висловлену у статті «Дві руські народності» на сторінках славнозвісної «Основи», історика зусібіч гостро критикували, вона виявилась найбільш дражливою для імперської пропаганди. Теза, виголошена М. Костомаровим, має глибокий підтекст. Між іншим, вона була добре закамouflьованою формою антиколоніального протесту, як показали наступні події. Повертаючись до цієї ідеї в російськомовній історичній прозі 1870–80-х років, Костомаров протиставляв два сформовані в минулому типи людини та взаємовідносин у суспільстві. По-перше, це український тип, заснований на культурі свободи й пошануванні іншого («перевага особистої свободи»). По-друге, російський тип, у якому «переважає загальність», а свобода людини легко приноситься в жертву загальним інтересам чи імперській волі [3, 457]. Подібний пафос протиставлення двох національних типів подибуємо і в писаннях Івана Нечуя-Левицького, причому він є засадничим для українського письменника XIX століття.

Критичне ставлення до російської політики було також наслідком особистого досвіду, адже Іванові Нечуєві-Левицькому довелося зазнати чимало поневірянь у професійній (і вчительській, і літературній) діяльності через його патріотичні переконання. Ще з часів навчання він виніс неприязнь до «обрусителів», руками котрих уряд здійснював політику національної асиміляції на Україні та нищив усякі паростки українського руху. Про часи науки в Київській духовній академії письменник згадував: «Великороси здивували мене своєю грубістю й якоюсь грубою мужичою фаміліярністю. Між ними були дуже дикі натури, десь аж з-за Волги: вони говорили на кожного *ти*, хоч бачили чоловіка вперше ввічу, і ні з сього ні з того гнули лайку по-московськи просто тобі ввічу, наче компліменти говорили, аж чудно було слухати. Потім

тільки вони трохи обтирались і цивілізувались. А тим часом на український язык, котрим звичайно говорять між собою семінаристи й академісти на Україні, вони поглядали згорда й сміялись із нас» [5, 268]. Зауважмо в цій цитаті парадоксальну думку, котру не раз обґрунтовував Нечуй у публіцистичних творах: росіяни, покликані «цивілізувати» українців, самі виявлялися в їхньому середовищі грубими й культурно відсталими, надолужуючи цю ваду хіба що брутальною поведінкою та опорою на насильство у доведенні своїх рацій. Той самий перекоп висміював письменник у політиці Російської імперії щодо українців та інших історичних народів у цілому.

Усі три згадані вище твори, які М. Чернопиский називає *трактатами*, присвячені, в суті, спільній проблематиці й послідовно її аналізують, що дає змогу вбачати тут певну цілість, незважаючи на те, що вони: а) друкувалися в різний час і в різних періодичних виданнях, протягом цілого двадцятиліття (1871–1891); б) публікувалися в галицькій пресі, себто за кордоном, і, на жаль, не викликали очікуваного резонансу в Наддніпрянській Україні; в) відображають еволюцію поглядів одного автора. За головний об'єкт авторської критики править «обрусительська» політика царської Росії, наслідком якої є очевидний занепад української культури, її послідовне вихолощення та колонізація. Відтак в оцінках українських проблем І. Нечуй-Левицький дещо однобічний та заангажований: він бачить зло ззовні, проте не спостерігає його на власному полі. Ця особливість виявляє водночас і своєрідність Нечуєвого світогляду, і складність історичної ситуації, коли формувалася нова, позитивна програма українства, а її репрезентантами виступили, крім Нечуя, також молоді Борис Грінченко та Трохим Зіньківський.

Попри часовий розрив, відмінність умов та обставин (від 1871 до 1891 року!) та, врешті, предмету дослідження, усі три публіцистичні розвідки Івана Нечуя-Левицького складаються на певну цілість. Їх об'єднує не лише світогляд автора, а й послідовне розгортання його позиції в засадничих питаннях, зокрема в оцінці геокультурних орієнтацій українства, що розв'язує непросту дилему Європа чи Росія. Письменник не лише уважно обсервує тогочасні ідеологічні теорії, а й залучає до аргументації власної позиції знання з фольклору, етнології, історії України та Росії, а іноді також порівняльної історії та теорії цивілізацій (тут дається взнаки обізнаність з поглядами французького науковця Іполита Тена та інших його сучасників). Ця особливість робить його виклад живим і переконливим. Автор не приховує свого патріотизму, він

не рядиться в тогу стороннього спостерігача, коли справа торкається широкомасштабного «обрусительства» та репресій проти національної ідеї, а гостро критикує опонентів з імперського табору.

У нарисі «Органи російських партій» І. Нечуй-Левицький узявся, оглядаючи російські часописи свого часу, з'ясувати їхні ідеологічні орієнтації. Позаяк стаття (як і наступні, зрештою) писалася для галицького читача, погано обізнаного в російській суспільній думці, таке завдання було цілковито на часі. Реферуючи російську періодику, письменник чітко розділяє в ній слов'янофільську та західницьку орієнтації. Свої критичні стріли він спрямовує насамперед проти першої, слушно пов'язуючи доктрину слов'янофільства з патріархальним спадком та деспотичним характером Російської імперії, тоді як ліберально-європейську партію сприймає загалом схвально (окремі ілюзії щодо цього будуть розвіяні у третьому нарисі, 1891 року). І. Нечуй-Левицький посутньо оскаржує ідеї слов'янофілів, котрі серед уярмлених слов'ян мали певний респект, доводить, що у практичному вираженні ця доктрина виявляється фарисейською позицією, оскільки править за гарне прикриття щодо загарбницької політики царської Росії. Добрим доказом такої двозначності слугує письменникові ставлення росіян до українського культурного руху, що зазнав урядових нагінок та критики в консервативній пресі.

У контексті цих розважань виразно задекларовано потреби національно-культурного розвитку українців, що не можуть бути задоволені в існуючих умовах Російської імперії й, навпаки, приречені на долання урядових заборон. Хоча автор є репрезентант колоніальної, дискримінованої культури, він цілковито свідомий історичної місії українства, яку не можна заперечити жодними репресіями з боку влади. Письменник відстоює національну ідею як реалізацію легітимного права народу на самовираження в культурі. У цьому зв'язку Іван Нечуй-Левицький доволі оптимістично оцінює перспективи розвитку.

«Тепер ми хочемо мати свою українську літературу, – твердить він, – бо вона потрібна для просвіти народу і має право розвиватись, як всяка література на світі, по таких самих законах, – на основі потреби розвивати свої власні особности, які лежать глибоко в природі нашого народу, які показує наша національна психологія, психологічна будівля українського духу, особливості української фантазії, серця, розуму [...]. Ми маємо більші і багатші джерела для поезії, для драми, для комедії; ми маємо багатіший язык народний, ніж хто інший [...]. Окрім того, ми маємо тверду

ідею національності, котра була й досі дуже слаба в нашому національному плем'ї. Ту ідею розвила в нас європейська наука [...]. Українську нашу ідею вже держать чудові пісні Шевченка, його пам'ять, його висока могила над Дніпром; її вже буде держати європейська цивілізація, і в тім багатім джерелі ніколи не загине мисль про нашу літературу, наш язик» [4, 47–48].

У розвідці «Непотрібність великоруської літератури для України і для Слов'янщини» письменник іде далі та вглиб у розкритті конфлікту панівної (російської) та маргіналізованої (української чи інших) культур. Цей конфлікт екстраполюється на окремі галузі знання, що дозволяє його з'ясувати більш предметно. Йдеться про паралелі з історії обох народів, їхнього фольклору, звичаїв і, врешті, літератур XIX століття. На цьому багатому матеріалі Нечуй доходить парадоксального висновку, відбитого в титулі статті, – про «непотрібність великоруської літератури», ба навіть, шкідливість її впливу на молоду українську словесність. Висновок цей із сьогоденних позицій можемо вважати контрверсійним, проте згадаймо принагідно, що І. Нечуй-Левицький – далеко не єдиний, хто доходив подібної думки, бо вже у 20-х роках XX століття таке переконання (і навіть зі схожими аргументами) задекларував Микола Хвильовий.

Нечуєва теза парадоксальна остільки, оскільки сприймається нами поза історичним контекстом. Не можна відмовити письменникові в логічній послідовності щодо її обстоювання. В умовах того часу обидві культури – російської метрополії та української колонії – були безпосередньо зіштовхнуті дійсністю та змушені функціонувати в межах одного культурного ареалу, улягаючи, таким чином, законам конкуренції. Звідси гострота постановки питання: Нечуй не схильний до поблажливих компромісів, позаяк важиться доля його рідної мови й літератури, загрозених тиском імперської культури. Він не приймає високої літератури Імперії, адже вона отруйна для українців самим духом і характером, бо несе в собі згубні для них ідеї. Складніше з новою російською літературою («національно-народною»), котра, подібно, як інші європейські, розвивалася в ті часи під гаслом народності та демократизму [4, 99]. Однак у сприйнятті І. Нечуя-Левицького й така словесність, популярна натовді, представлена видатними постатями М. Некрасова, І. Тургенєва, Г. Успенського, О. Островського та ін., не дасть нічого корисного українському читачеві, бо вона ґрунтується на російській народній мові та культурі, що чужі нам. Ба більше, письменник стверджує, що «громадська верства на Україні вище стоїть од великоруської» [4,

106], що звичаї й традиції обох народів надто відмінні, а їхня звичаєва культура зраджує різні рівні розвитку – патріархальний у Росії і ліберальний в Україні. Та й орієнтація росіян на народну мову тут не може мати більшого значення, бо «нам хочеться читати книжки, написані українським народним язиком, котрого красу ми розуміємо. Народний великоруський язик однаково для нас мертвий, книжний язик...» [4, 107].

Тому письменник критично наставлений щодо російських впливів. Він усвідомлює користь тих загальних демократичних ідей, які знайшли відгук у російській літературі, але принципово відстоює автономію національної форми. «Ми високо шануємо нових великоруських письменників за їх прямування, за їх освічування своїх творів ліберальним поглядом, за народність їх творів і бажаємо, щоб і наші українські письменники йшли такою самою стежкою, але мусимо признатись, що їх твори не годяться для України, мають інтерес або місцевий, або зовсім етнографічний і не піднімуть розумового та морального зросту України» [4, 121]. Варто тут підкреслити категоричність Нечуя, коли йдеться про загрозу розвитку власне української ідеї, витіснення її «загальноросійською» культурою.

З іншого боку, його теза має ширший ґрунт: однаковою мірою, твердить автор, вона стосується й інших народів: «Ще менше, ніж для України, годиться великоруська література для Польщі, для Чехії та для словаків і хорватів» [4, 121]. Причина цього криється у відмінності культурних традицій цих народів од російської: штучно зіштовхнуті на одному полі, вони, представляючи провінцію та колоніальний *status quo*, апріорно поступаються російському чинникові й улягають тискові останнього. Саме тому ідейні програми слов'янофілів не можуть бути прийнятними для національних культур слов'янських народів, котрих вони прагнуть підпорядкувати та поставити в залежність від російських інтересів. Про імперські амбіції, які стоять за позірно лояльними гаслами слов'янофілів, І. Нечуй-Левицький говорить із граничною відвертістю та гостротою, доводячи свою думку численними прикладами з поточної політики. Позиція письменника демаскувала фальш тогочасної імперської ідеології, котра ефективно використовувала подібні ідеї, насаджуючи серед загалу уявлення про свою лояльність щодо інших народів. Нечуєві погляди, зрештою, містять засновки сучасного постколоніального погляду на культуру імперії. Так, Е. Томпсон заявляє: «Переважання точки зору імперського спостерігача – це загальна стратегія

текстуального імперіалізму: перо переможця описує звичаї та манери мовчазних підкорених тубільців» [6, 111].

Розвиток наріжних ідей націєтворення спостерігаємо в наступному нарисі І. Нечуя-Левицького – «Українство на літературних позовах з Московщиною». Опонуючи тут російському філологу ліберальної орієнтації О. Пипінові як авторові дискусійної статті «Особая русская литература», письменник знову постулює відмінність російської та української ідеї, неможливість їхнього неконфліктного перетину. В аргументації він сягає ще далі й бере на озброєння теорію рас та культурних типів французького вченого І. Тена. Аналізуючи традиційну та високу культуру цих народів, Нечуй навіть доходить висновку, що українці й росіяни належать до різних культурних типів. Сила раси видається йому безсумнівною вартістю, котра, незважаючи на заборони та дискримінацію, неодмінно виявляє себе. Звідси черпає письменник такий потрібний у той час оптимізм, аби не лише зміцнити ним свої думки, а й натхнути дезорієнтованих земляків.

«Ми, українці, маємо багатий національний ґрунт, багату народну оригінальну поезію, і на сьому расовому ґрунті розвивалась і буде далі розвиватись українська література, навіть без усякої помочі російської державності. І справді, ми вже бачимо цікавий проявок літературного натурального українського зросту. Російська державність пригноблює українську літературу, потягується її задушити, а вона, як зумисне, росте та й росте. Десь беруться таланти, десь береться охота й енергія в тих талантів писати доконче своїм язиком, десь береться глибоке пересвідчення в правоті свого діла, своїх тенденцій. І вони сходять й стигнуть без школи, без шкільної виробки язика, без шкільної виправи стилю, не вважаючи на державну неласкавість і усякі державні претичини та притиски» [4, 191].

Нечуй, певна річ, має слушність у тому, що якість літератури не можна механічно пов'язувати з критерієм державності. Він наводить приклади геніїв, – як-от Шекспір, Міцкевич, Шиллер, Гете, Шевченко, Пушкін, творчість яких держава намагалася цілеспрямовано регламентувати й обмежити, бо їхні ідеї йшли в розріз із панівними доктринами. Не менш показові ці стосунки й сьогодні. Якщо в Україні держава реалізує невиразну й плитку політику щодо національної ідеї, наслідком чого є невизначене та злиденне становище письменника, то в Росії, навпаки, вона підпорядковує літературу державним інтересам, поневолюючи письменника в його творчих інтенціях.

Опертя на власну національну традицію, як доводить І. Нечуй-Левицький, не лише надає органічності розвитку української літератури, а й – що не менш важливо – є ознакою її *європейськості*. Адже успадковані з минулого риси європейської культури притаманні українському народному характерові. Переборюючи нівелюючі впливи Росії, українські діячі мають, по-перше, *зміцнити*, а не втратити цю традицію. По-друге, її належить *модернізувати*, але також не за російськими, а європейськими зразками. У цьому Нечуєва логіка суголосна оцінкам М. Драгоманова, який також убачав європейський первень у народній культурі: «А все-таки і досі багато вільних і світлих європейських думок і змагань здибуємо серед українського мужицтва. Настав час, коли треба з усієї сили переносити на Україну нову європейську науку, а поряд з Тим показати думки і змагання українського мужицтва європейському світові, котрий, певно, знов признає в українському народі свого брата» [1, 460]. Як видно, європейська доктрина України радикально не змінилася досі, а риторика сучасних її прихильників недалеко відбігає від аргументації І. Нечуя та М. Драгоманова.

Публіцистичний доробок Івана Нечуя-Левицького засвідчує притомність, зваженість та відповідальність позиції письменника, котрий щиро вболіває за долю рідної мови й культури. Не меншою мірою ці твори виявляють патріотичну стурбованість, що іноді призводить до спрощених чи однозначних оцінок складних проблем. Це, проте, не заважає головному: Нечуй переконливо з'ясував найгострішу дилему українського руху, застерігаючи його щодо наслідування російських зразків та закликаючи повернутися до європейських, універсальних цінностей – через утвердження національної своєрідності своєї культури. Зайве доводити, вламуючись у настіж відчинені двері, що провідні його висновки звучать уповні актуально. На жаль, голос письменника й сила його аргументів свого часу не були почуті та не були сприйняті з належною увагою. Але це вже інша історія, яка не навчила українців учитися на власних помилках, слухати власних пророків та не втрачати шанси, які нізащо не слід втрачати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Драгоманов М. П. Вибране («...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») : упор, післямова Р. Міщука; прим. Р. Міщука, В. Шандри / Михайло Драгоманов. – К.: Либідь, 1991. – 688 с. («Пам'ятки історичної думки України»).

2. Зорин А. Л. «Кормя двуглавого орла...». Литература и государственная идеология в России в последней трети XVIII – первой трети XIX века / Александр Зорин. – Москва: Новое Литературное Обозрение, 2004. – 416 с.

3. Костомаров М. Дві руські народності / Микола Костомаров // Твори Амвросія Метлинського та Миколи Костомарова. – Львів: Просвіта, 1906. – С. 413–477.

4. Нечуй-Левицький І. Українство на літературних позовах з Московщиною: Культурологічні трактати / Упор. Михайла Чернопиского / Іван Нечуй-Левицький. – Львів: Каменяр, 1998. – 256 с.

5. Нечуй-Левицький І. Зібрання творів: У 10 т. / Іван Нечуй-Левицький. – К.: Наукова думка, 1968. – Т. 10. – 588 с.

6. Томпсон Е. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм / Пер. з англ. М. Корчинської / Ева Томпсон. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. – 368 с.

В данной статье рассматриваются актуальные аспекты публицистики Ивана Нечуя-Левицкого (1838–1918). Украинский писатель остро ставил дилемму Россия или Европа, критиковал ассимиляционную политику Российской империи и призывал укреплять национальное движение. Он предостерегал от заимствований с русской литературы, что могло ускорить упадок украинской словесности и ее полную маргинализацию в Российской империи. Ключевые идеи писателя не потеряли своей актуальности. Они хорошо накладываются на современные геополитические реалии, в которых украинская культура снова отвечает на ассимиляционные вызовы со стороны российских имперских факторов.

Ключевые слова: публицистика, проблема, украинская литература, Россия, Европа, национальная идентичность, фольклор, традиция.

The article is dedicated to the vital problems of the publicistic of Ivan Nechui-Levyts'kyi (1838–1918). He ask the question of "Russia or Europe" and critized the assimilative politic of Russian Empire. Nechui-Levyts'kyi opposed Russian literature borrowings in Ukraine fiction which could accelerate the decline of Ukrainian literature and its complete marginalization by the Russian Empire. The main ideas of the writer did not lost its relevance. They are well concord to the modern geopolitical realities in which Ukrainian culture became the object of assimilating imperial factors of Russia again.

Key words: *publicistic, problem, Ukrainian Literature, Russia, Europe, national identity, folklore, tradition.*